

56. 24.
82.
1705
1

DISSERTATIO SOLENNIS MEDICA,
DE
TEMPORIBUS
ANNI INSALU-
BRIBUS, (22)

Quam
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
DN. PHILIPPO WILHELMO,
SERENISSIMO BORUSSIAE PRINCIPE ET MAR-
CHIONE BRANDENBURGICO,

PRÆSIDE
DN. FRIDERICO HOFFMANNO,
Consiliario & Professore Regio,
PRO GRADU DOCTORIS

d. Septembr. a. MDCCV.
Publico eruditorum examini submittit
ALBERTUS HENRICUS GRÆTZ,
Desâ-Anhaltinus.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
Typis ZEITLERIANIS.

1705

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA,
DE
TEMPORIBUS ANNI INSALU-
BRIBUS.
PROOEMIUM.

Ræclara sunt quæ tradit *Hippocrates de Humoribus §.VII.* quæ-
lia sunt tempora tales sunt mor-
bi constitutiones ex ipsis, si tem-
pora tempestive & ordinate se-
habuerint, morbos judicatu fa-
ciles faciunt, si vero variaverit tempus similes &
disfimiles erunt morbi, qui in hoc tempore ori-
untur. Confirmat hoc sapientissimum dictum
ipsa experientia, veritatum medicarum optima
parens. Nam singulis fere annis peculiare & cer-
ti in scenam producuntur morbi, qui aliis tempo-
ribus silent nec amplius sunt conspicui. Com-
muniter tales morbos medici appellare solent epi-
demicos, populariter grassantes, & hi certe hujus
sunt

* (4) *

sunt naturæ, ut maximam stragem edere, & plurimam partem hominum occidere soleant. Causam horum morborum rectissime venerandus noster senex rejicit in anni tempora, quæ prout constitutionem suam naturalem servant, vel ab ea discedunt, sanum corpus servant vel ægotum efficiunt, variasq; ægritudines producunt. Operæ hinc pretium erit, medicum inquirere, qui nam anni salubres vel insalubres sint, sive quinam morbi ex hac vel illa anni temporum constitutione sint oriuri, & quibusnam subjectis isti sint infensi? Certe magna existimatio ex solida hujus rei tractatione medico magnumque incrementum medicinæ accedere poterit. Quid enim præclarius atque eximius excogitari potest, quam ex præcedentibus anni temporibus futuros morbos prædicere? Mirifice hæc res certitudinem artis nostræ, nec non rationalis medicinæ mechanica & physica fundamenta stabiliora & firmiora reddit. Suscepi itaque id negotii secundum ductum & mentem D. Præsidis præsentis in dissertatione inaugurali & sub favore atque clementia Numinis benignissimi clarissime ostendam, quæ nam anni tempora salubritatem vel insalubritatem generi humano indicent & qua ratione præcavere morbos atque incommoda futura quisque possit.

§. I. Ve-

 Erisime prodidit Hippocrates Lib. de Natura S. 18.
 Morbos partim ex diætiâ, partim ex spiritu quem
 attrahimus fieri. Per spiritum intelligit aerem,
 quem Lib. de flatibus nuncupat maximum in o-
 mnibus, quæ corpori accidunt autorem, Dominum vitæ & fa-
 brum morborum & Lib. de Flatib. it. de morbo sacro ait: aerem
 sensum & motum præstare partibus. Certissimum hoc est,
 ex omnibus causis externis, quæ corpus nostrum affici-
 unt, ad vitam & sanitatem servandam, nihil magis neces-
 sarium & præstantius est ipso aere, qui non inepte hinc a
 Veteribus vitæ pabulum, occultus vitæ cibus, anima ore
 hausta, & spiritus corporis nostri dictus est. Is ipse enim
 est fluidissimum ac activissimum elementum, quod sicuti
 omnibus corporibus, ita maxime animantibus intestinum
 fluiditatis & spirituscentiæ motum, qui fundamentum
 vitæ & progressionis sanguinis est, expansiva & elastica,
 potentia tuetur atque conservat. Is solus est, qui princi-
 paliter robur, motum, tonum fibris motricibus largitur.
 Is solus est qui pondere suo pulmonum spongiosum & ve-
 scicularum corpus expandit & transitum sanguinis per hoc i-
 psum ex uno cordis sinu ad alterum conciliat, nec non
 nimiam expansionem humorum corporis nostri, exhala-
 tionem quoque excessivam moderatur, inque æquilibrio
 servat. Is solus est, qui pondere externo & elasticitate inter-
 na debitam systolen & diastolen muscutorum ac fibra-
 rum, ex qua omnis motus vitalis suam mutuatur origi-
 nem, in debito moderamine ac æquilibrio servat. Is ex
 omnibus rebus physicis naturam sive mechanismum cor-
 poris nostri, qui in debita coordinatione motuum nec
 non excretionum existit, illibatam servat. Non vero o-
 mnis

mnis aer id æque bene præstat, sed qui elasticus qui purus, temperatus nullis pravis heterogeneis vaporibus vel humiditatibus repletus.

§. II.

Ex dictis clarissime intelligitur, si quando aer a benigna & temperata indole recedit, si varias mutationes subit, alteratur & p. n. quasi constituitur, corpora humana pœnas inde luere & damna contrahere gravissima. Oriuntur enim hinc epidemii morbi, qui multos homines uno tempore corripiunt, hinc ad communem causam, quæ aer est, quo maxime utimur ad vitam & sanitatem, optime referuntur. Tales vero morbi sunt ferme, omnis generis febres, inflammationes, dolores, spasmi, fluxiones, qui variis larvis & disidentibus symptomatibus pro diversa temporum mutatione incedunt, corpora nostra affligunt, imo interficiunt.

§. III.

Placet jam primo omnium determinare, qui nam aeris status certo temporis anni spatio inclusus maxime profit & noceat corpori nostro. Dicimus itaque aerem siccum & serenum, adeoque & siccum & serenum anni tempus esse saluberrimum; aerem verò vaporibus & humiditatibus repletum & præhumidum annum esse noxium, id quod jam excutere nostri erit instituti. Habemus hac in re autoritatem Hippocrati, medici omnium seculorum judicio sapientissimi optimique, qui sect. III. aphor. XV. hæc habet: *Ex anni constitutionibus in summa siccitates pluviosis salubriores sunt, & minus letales.* Ratio quoque est in promptu, quo sicciior aer est minusque humidus, eo majori elasticitate & vi motrice expansiva præditus, eo agilior, subtilior, & penetrantior est, unde intestinum
Ipiri-

* (7) *

spirituascensæ motum in minimis partibus accendere & continuare facilius potest. Siccus quoque & elasticus aer tonum & majus robur affert fibris motricibus, a quibus vis impellens fluida corporis nostri pendet, quapropter ad circulum sanguinis vitalem, ad excretionem adjuvandas, adeoque ad vitam & sanitatem servandam aptissimus talis est aer; Quapropter ex vi contrariorum certissime sequitur, quod ille aer qui humiditatibus plenus, adeoque minus activus, minus mobilis, minus elasticus, non sufficiat debitæ spirituascensæ & exaltationi humorum, ita quo fit ut circulatio & progressio humorum tardior, lentior post se trahat necessariam imminutionem actionum, quæ in excrementorum secretionem consistunt. Quæ omnia si sese non recte habent, mox functiones corporis nostri turbantur, p. n. fiunt, causæ morborum & motus morbofi irregulares producuntur.

§. IV.

Res postulat, ut hoc assertum ulteriori argumentorum pondere ac deductione confirmemus. Decisum ac definitum est inter physicæ & medicæ scientiæ peritos, ventos orientales esse saluberrimos, ex occidente vero & ex austro spirantes, admodum insalubres: hi ipsi enim, experientia teste, & consentiente Hippocrate Parente artis medicæ sect. II. aphor. V. is. XVII, gravem auditum & capitis gravitatem, vertiginemque in oculis pariunt, ventres humectant & torporem inducunt. Celsus Lib. II. Cap. I. de austro hæc profert: auster corpus efficit hebes humidum & languidum, & Rhases Lib. III. Cap. XV. de ventis & aere scribit: Ventus a polo veniens meridiano corpora dissolvit, sensus turbat, dolorem capitis & oculorum agritudinem

nem facit, epilepsiam quoque accelerat, febremque facit propter putredinem. *Plinius in Histor. natur. Et aristotel. in problem.* spirante austro minus esurire animantia perhibet. *Horatius* austrum plumbeum vocat. Contra aquilonares venti corpora compingunt, robusta ad motum idonea & bene colorata meliusque audientia faciunt. Ratio quare occidentales & australes venti insalubres, orientales vero & boreales salubres habeantur, est, quod illi ex oceano atlantico & mari mediterraneo flantes excessivis humiditatibus pleni sunt, unde elasticitas aeris perit, vitæ & animæ nostræ unicum fulcimentum; contra boreales & orientales elasticum condensatum aerem, & humiditatis nimia expertem in atmosperam nostram introducunt, unde vis expansiva motrix non tantum hominibus sed & reliquis animantibus vigorem, robur & vim vitalem afflat. Notabile quoque est, quod mentis functiones semper sint solidiores, felicioresq; sub serena aeris tempestate, quam sub pluviosa & humida, experientia id confirmante.

§. V.

Porro humiditatem in aere nostro noxiam demonstramus ex eo, quod eæ regiones, ea etiam loca, quæ inhabitamus saluberrima habeantur, quæ defensa sunt a ventis occidentalibus & australibus, patent vero auræ orientali & aquilonari, deinde montosa & in editiori loco posita salubriora & minus epidemicis passionibus ob noxia vid. *l. 1. Conf. XV. Sylvatic.* sint iis, quæ in planitie posita & depressioris sunt situs: ratio facilis est; aer enim in editioribus locis longe purior defecior, mobilior, vaporibus minus repletus est, in humilibus vero locis aeris humiditates atque vapores ob gravitatem suam descendentes

tes

* (9) *

tes unitæ atmospheram valde gravem humidamque reddunt.

§. VI.

Porro humiditatem nocere nimiam, siccitatem vero esse magis vitalem & sanitatis parentem docent nos abunde phlegmaticorum & cholericorum corpora. In illis ob excessum humidi motus fiunt tam progresivi, quam excretorii tardiores, segniores, unde eorum corpora minus vigoris habent & mille malis obnoxia, & semper fere morbosa existunt. In cholericis vero, ubi motus activior, minor humiditas locum habet, magnus corporis & animi vigor est, excretiones prompti & faciles sunt, minorque in ipsis ad morbos dispositio apprehenditur. Sexus sequior quod magis ad morbos dispositus sit, nullam aliam rationem agnoscimus, quam quod foeminarum flaccidiora & humidiora sunt corpora, unde solidorum motus & fluidorum progressio difficilior est, hinc foeminae omnem morbum bis patiuntur. Viri contra siccioris sunt naturæ, ideo magis vegeti, vitales & minus morbofi sunt. Autumnus maxime morbosus ob nullam aliam causam est, quam quoniam nimis humidus & inæqualis est.

§. VII.

Demonstravimus hæcenus, humidum excessivum omne naturæ humanæ admodum esse infensum, argumentamur etiam exinde, annum præhumidum & valde pluviosum insaluberrimum existere. Confirmat id observatio attenta & solida, qua edocemur, gravissimos epidemicos & putridos morbos sequi tempestates humidas, squalidas, pluviosas, quinimo ipsa pestis & contagiofi maligni morbi grassantes ex præhumida anni constitutione plerumque originem suam nanciscuntur. Hippocr. L.

B

III.

III. *Epidem.* scribit aliquando post diurnas pluvias, ingentem subortam fuisse pestem, totam civitatem Abaton pervasentem, cujus savitia nonnullis inhabitantibus pedes ac brachia fuerint facta decidua. Id testatur *L. II. Epidem.* suo tempore ex austrinae constitutionis aeris dominatu in Cranone primum ichores & pustulas multas postea & carbunculos propullulasse. *Galenus de Temp. Cap. IV.* annum plus justo humidum pestis esse prænuncium scribit *Wagnerus in Chronol. sua & Sigbert. Centur. 8.* tradunt anno 808. sub Imperio Irenes Imperatricis Constantinopolitanae a prægresso aeris humidissimi dominatu invaluisse gravissimam pestem, quæ maximum hominum numerum in Gallia & Germania præcipue juxta Rheni tractum abstulerit. *Crentibem* author est anno 1221. a pascharis festo usque in autumni tempus humidam & pluviiosam valde viguisse tempestatem, quam mox exceperit pestis tricennalis. *Spangenberg. in Chronolog. sua* ut & *Pomarius & Entzelius* tradiderunt, regnante Sigismundo Imperatore anno 1427. hyemis temperiem, adeo humentem ac tepidam fuisse, ut circa diem Nicolai 6to Decembr. nonnullæ arbores, inter quas persica imprimis fuit, frondescere seque in flores induere, nec non cyanus in agris alique flores coronarii passim in viridariis progerminare ac reviviscere visi sint, sed sequente æstate invaluisse pestem truculentam multa mortalium millia depascentem. Notum est quod pestis familiarissima sit in Ægypto, & quod in hac regione gravissimi morbi contagioli maxime regnent. Quandoque pestis in Cairo tam sava est & tantum numerum mortalium interficit, ut intra 7. menses 500000. hominum intereant. Incipit autumnis & desinit æstate, & notabile est, quod circa solstitium æstivum mox desinat. Ratio

* (1) *

tio est, quoniam tunc temperatus est æstus & flatus septentrionales aerem purgantes & ventilantes flare incipiunt, e contrario australes quos vocant *Camzios* autumno. Perquam notari dignum est, quod scribit *Dapper in descriptione Africae p. 127.* nunquam pestem in Ægypto oriri nisi Nilus nimium increseat & totas regiones inundet, addit hanc rationem, quando Nili aqua stagnat super terram, & tota paludosa fit accedentibus ventis australibus & æstu excessivo putridus aer fit, deinde immodicis vaporibus aqueis ob evaporationem perpetuam Nili aer repletur, qui validissimus ad excitandam pestem. Subjicit hoc memorabile, quod nunquam pestis oriatur ex intemperato æstu, sed potius extinguitur. *Alexandrie* autumno plures mali moris febres cum vomitione viridis bilis epidemice grassantur ex nulla alia causa, quam ex putridis stagnantibus aquis sub domibus incolarum. *Alexandrette* autumnali tempore identidem variolæ mali moris contagiosæ invadere solent, quæ nullam aliam originem agnoscere solent, quam evaporationem aquæ putridæ Niloticæ; Nam quando cunque cornu ex Nilo quod vocatur *Caleb* in civitatem *Alexandrettam* ducitur, & hæc aqua per totum annum immota stat necessario putrescit & corrumpitur præsertim æstate, unde etiam omnes incolæ, qui accolunt huic brachio Nili fugiunt ad alia loca, donec ex Nilo subsequente anno aliam aquam accipiat, qua de re legi meretur *Dapper in descript. Africae. p. 127. & 128.*

§. VIII.

Nam si quid aerem putridum reddere potest certe est diluvium particulare, seu inundatio maxima aquarum, dum aquæ stagnant putrescunt & putridos vapores

in atmosphæram transmittunt, quapropter etiam observamus nostris in regionibus aquarum inundationes crebras frequentissime mali moris morbos, imo ipsam pestilentiam suscitasse. *Bonsinius Decad. I. Lib. 8.* refert: anno 589. regnante Mauritio Imperatore ad anni oppido pluvioli & austrini constitutionem plurimas aquarum inundationes secum afferentem, securam fuisse in Italia magnam pestem, cujus tamen sevitia Romæ major, quam in aliis locis extiterit. Et legitur in histor. *Frideric. II. Imperat. anno 1227.* ob continuas pluvias Tiberim *Romæ* excrevisse & pestem horrendam excitasse, a qua vix decimus quisque evaserit. Eandem ab exhalationibus lacuum maritimarum *Diodorus Siculus in descript. pestis Carthaginens.* *Liwinus & Valerius Maximus* a Tiberis excessu Romæ quoque observarunt. E lacuum & puteorum morbidis expirationibus pestem productam fuisse *Guainenus cap. IV. de peste* tradit. Febres tertianas epidemicas a nimia humiditate & ab hac facta inundatione aquarum observavit in *Ephemerid. Nat. Curios. anno IX. Ramazinus experientia & iudicio prestans vir.* Sub æquinoctium, inquit, & per integrum octobris mensem pluvie copiose delapsæ, immensam aquæ largiebantur quantitatem, quæ vix contineri poterat hyeme humida nimbofa existente cum exiguo frigore, nivibus mox tabescentibus interspersis, circa æquinoctium insequentis anni ingentes pluvie pariter ceciderunt per autumnum & integram fere æstatem continuantes, quæ postea inundationes aquarum effecerunt, & in illis locis ubi diu stagnarunt aquæ, magna febrium seges fuit observata, imprimis tertianæ rebelles indiscriminatum homines occupantes, cujuscunque sexus, ætatis, temperamenti & vitæ generis essent, plura vid. *l. c.* quæ certe lectu sunt digna. §. IX.

* (a) *

§. IX.

Benedict. Sylvaticus consil. 14. cent. 1. refert quod duo anni fuerint austrini frigidi pluviosi cum maxima aquarum illuvie, unde etiam morbi uniformes fuerunt per totam fere Italiam, nempe populariter grassabantur febres spuriae, ardentes, pediculares, morbillose, variolose, viros maxime plethoricos corripiebant, praesertim si locorum humiliorum fuerint incolae & veneri indulserint. *Coleus Decur. III. Observ. V.* plures epidemias observavit post Danubii eruptiones crebras & imbres per plures dies continuos. *Montanus* refert prope Famaugustam locum esse, qui aestatis tempore putrescit ac causa existit, quod aer putrescat, unde febres pestilentes oriuntur, infinitique homines ob vaporum contagione a paludibus pereunt. Notissimum porro est, quod in omnibus istis urbibus ac regionibus, quae a mari vel fluminibus inundationes patiuntur, vel cincti sunt maribus frequentissimae sint pestes, ut urbs Venetiarum, Ancona, Roma, Smyrna, Constantinopolis, Alexandria, Cairus & totus fere Archipelago experiuntur. Notat *Forestus L. VI. de feb. & morbis epidemice grassantibus p. 162.* quod civitas Delphensis insalubris sit, quoniam in loco profundiori sita est, aquas non currentes habet, fossis non amplis, sed angustis, per quas moventur instructa, hinc fit ut aquae stagnent aestivo imprimis tempore, quae sub canalicula putrescunt & effluvia, quae a transeuntibus sentiuntur putrida sunt, adeo ut fere singulis 10. annis praeterlapsis incolae vel peste vel pestilentialibus febribus afficiantur.

§. X.

Ante viginti & praeterpropter annos oriebatur Leidae morbus contagiosus pestilentialis, qui magnam hominum

nium stragem edebat, ex nulla alia causa quam quod ex fluvio Rheni veteri inundationes in hoc districtu factæ fuerint, unde aquæ stagnantes, putrefactæ, diram hanc litem procurarunt. *Pet. Salus de pestilent. febr. c. 20.* testatur patriam suam exsiccatione aquarum in fossis publicis stagnantium a febribus pestilentibus alias quotannis autumno grassantibus fuisse liberatam. Anno 1698. postquam hic Halæ hyemen valde placidam, lenem, humidamque ac vapidam autumno similem, ventis austrinis stipitam & postea tempus vernum calore ac humiditate abundans experti fuimus, tunc per sex menses & ultra sæviter per hanc urbem variolarum morbus grassabatur. Succedebat æquinoctio vernali petechizans febris maligna, contagiosa, quæ e medio non paucos sustulit. Ex prolesso tam variolarum quam febris hujus historiam pertrastavit *Dn. Præses* in duabus peculiaribus Dissertationibus. Pecora quoque & oves, si annus nimis est pluviosus contagiosa lues valde devastare solet.

§. XI.

Manet itaque ex dictis statum atque firmum, diurnas tempestates, humiditas, australes pluviosas corpori humano valde insalubres esse, morbosque grassantes, malignos putridos inducere, quod etiam confirmat incomparabilis medicinae architectus, *Hippocrates aphor. id. sect. III. it. aphor. 12.* A pluviarum multitudine, inquit, sunt febres longæ, alvi fluxiones, putredines, comiciales morbi, angina; in mulieribus abortus & partus difficiles. Causa horum omnium jure meritoque transfundenda in atmosphæram ignavam, vapidam, elatere destitutam, quæ non intervit spirituscentiæ seu expansioni sanguinis & humorum intinae, sed fibrarum tonum relaxat, eas flaccidas

das reddit, unde progressio & circulatio sanguinis debilitatur. Ubi vero tardior sanguinis progressio, ibi secretiones & excretiones etiam retardantur, ibi sanguis crassus viscidus & minus subtilis fit, consequenter multi impuri humores in corpore accumulatur & ad prædictos morbos, maxime omnium vero ad putredinem dispositio fit. Contra nihil magis præservat sanguinem a corruptione & ab omni putredine ipsum defendit, quam circulatio libera expedita & transpiratio liberior atque evacuationum promptitudo, ita enim a copia particularum mobilium, activarum corruptionem minantium totum corpus liberatur. Quod si vero excretiones tardæ fiunt, invalide & languide per tubulos procedit sanguinis fluor excrementa remanent & mutua in se actione intestinum putredinosum motum totam crasim humorum dissolventem produciunt, unde etiam omnes graves epidemici morbi, maligni, contagiosi & pestilentes, imo pestis ipsa, a putredine humorum ortum suum nanciscuntur.

§. XII.

Pestem ipsam non inepte Veteres dixere putredinem summam, penetrantem. Deduxit *D. Præf.* jam olim in *dissertat. de ulceribus* naturam contagii in omnibus morbis positam esse in putredine: Putredo enim mirifice est sui multiplicativa & parum fermenti putridi in vegetabilibus & animalibus ulterius serpere & suum motum communicare aliis corporibus aptum est. Pomum putridum facile inficit reliqua, paucillumque putridæ vappidæ materiæ in vitro relictum, vini acetum, vappidum efficit, quod etiam contingit, quando vappidum relinquitur in dolis, quod sese per vini ingentem copiam non nisi magna alteratione saporis, odoris, & virtutis diffundit.

dit. Caries in ossibus & dentibus mirifice sese multiplicat ob putredinosum motum. Dysenteria, lues venerea, scabies, variolæ, petechiales febres omnesque putridæ contagio infestæ sunt non aliam ob causam, quam tenuissimam corporibus communicando putredinē, quæ postea mirifice sese multiplicat. Ipsam pestem ortum suum putredini debere jam supra paulo fufius est demonstratum, exoritur hæc calidissimis in regionibus postquam in illis inundationes contigerunt aquarum diu stagnantium. Humidum æque ac calidum excessivum non inepre Philosophi Veteres & *Aristoteles* ipse salutarunt matrem putredinis. Et eam ob causam auster & africanus calidi & humidi pestem gignere & fovere dicuntur, præsertim imbrici si fuerint. *Plutarch.* περί πολυπείρω. p. 515. refert *Empedoclem* Agrigento sterilitatem & pestem depulisse obstructis montis faucibus per quas auster in campum inciderat. Et *Varro l. 1. de R. R. c. 4. p. 12.* testatur se *Corcyram* insulam a gravi peste liberasse obstructis iis fenestris quæ austrum spectant iisque quæ ad aquilonem vergunt apertis.

§. XIII.

Quoniam calidus & humidus aer insectorum generationem mirifice promovet, hinc plerumque pestem futuram vel pessimi moris morbos succedentes prænunciare solet insolita copia insectorum, quæ amant propagari in talismodi stagnante quieto humido & vappido aere. Recte hinc dictum a *Valeriola Obs. 1. L. 2. p. 95.* Insectorum & locustarum copia morbos epidemicos pronunciat. Auctor est *Verulamius Cent. 9. p. 92.* annos insalubres fore & pestis suspicione infamari, quando ranarum, muscarum, locustarum multitudo est, quia hæc animalia oriuntur

ex

ex putredine. Imo ipsa etiam hæc infecta, quoniam
 sale acerrimo foeta sunt, si moriuntur & putrescunt efflu-
 viis putridis aerem replent, qui exinde magnam pernici-
 alem & malignam vim acquirit. Habemus enim mani-
 festa exempla, ubi propter exhalationes putridorum ca-
 daverum infectus fuerit aer & morbus malignus ortus.
 Refert *Paulus Jovius* de prægrandi cere ad ripam maris re-
 jecto & putrefacto quod omnis Liguria fuerit contagio
 infecta: similem legi historiam in *Plutarcho L. de industria
 animalium* de balana ad ripam provincie Bunidis rejecta,
 a cujus putredine pariter pestis incepit grassari pertina-
 cissima. Sacrae pariter litteræ hujusmodi contagii exem-
 plum referunt propter ranarum multitudinem, quæ Egy-
 ptum insigni afficiebant molestia, in aqua Nili coacerva-
 tam, ex quarum putredine & aer & aqua totus infectus fuit.
 Vide sis *Petr. a Castro de Peste Neapolitana & Genuens. p. 43.*
 44. Habemus quoque exemplum in recenti memoria,
 anno videlicet 1692. incredibilis copia locustarum in aere
 volitantium visa est, quæ univrsarum Thuringiam, Mis-
 niam, Vogtlandiam investabant inque terras descenden-
 tes segetibus & vegetabilibus maximum damnum infere-
 bant, ab hoc tempore cœperunt grassari in hisce regi-
 onibus multæ mali moris imo cum petechiis junctæ fe-
 bres.

§. XIV.

Demonstravimus hætenus clarissime illa anni tem-
 pora præ aliis morbida & infalubria esse, quæ nimia hu-
 miditate, squalore abundant, quæ ventis serenis aerem
 ventilantibus & agitantibus sunt destituta, ubi cœlum
 turbidum, nebulosum, pluviosum diu existit, quia videli-
 cet ad putredinem & humorum stagnationem animanti-

C

um

um corpora disponere solet. At secundum nostram sententiam non semper sufficit ad producendos & alendos morbos tot & diversi generis variaque facie certum saepe districtum occupantes morbos epidemicos sola praehumida manifesta atmosphaera constitutio, sed concurrunt etiam aliae causa ex secundis qualitatibus, potentiae nempe aeres salinae corrosivae sulphureae in aere ipso seu seminario cujuscunque generis effluviuorum productae. Constat nempe experientia, in ipso aere generari multa corrosiva salia, quae rore se maxime patefaciunt valde corrosivo, qui vegetabilibus insusus ipsa non modo corrumpit, sed etiam exedit & variegati coloris maculas arborum & plantarum foliis inducit, unde observatum fructus talismodi rore conspersos, vel gramina quoque hocce infecta & hominibus & brutis summam noxam intulisse, quae propter non inepte interitum vel etiam pestem, quae grassatur in boves, sues, oves peritiores physici non in tempus modo humidum putridum valde, sed etiam in rorem valde corrosivum rejiciunt. Ita anno 1693. & 1694. in Hassia rore valde corrosivo infecta sunt vegetabilia unde coacervati & boves vaccaeque succumbebant necatae pthisi pulmonali. Pravam rubiginem qua tanguntur, fructus autumnales & vegetabilia non exiguam operam ad morbosam annorum constitutionem conferre eximie deduxit *Ramazinus de constitutione aeris 1690.* Vetreces non immerito talem rubiginem pestem dixerunt vegetabilium. *Plinius* uredinem sive carbuncularem morbum vocat. Dysenterici morbi origo deducenda maximam partem ex rore est corrosivo maligno fructus horraeos infestante, nam saepius in certo districtu grassatur haec lues, in alio non; & quicumque pruna, pyra hoc rore infecta come-

comederit labitur in talem morbum a quo alius immunis vivit.

§. XV.

Unde vero deducenda fit virulenta roris natura non immerito venit in disquisitionem. Statuimus nempe aerem esse tantum non esse vehiculum sed & seminarium diversi generis salium, in quo ipso varias species salium generari vero admodum simillimum est. Contineri in aere sal quoddam universale sulphureum in *dissertat. de Generatione Salium a D. Preside* habita fusius demonstratum est. Nitrum inflammabile non in terra recondit sed genuinam solius aeris prolem esse res indubia. Demonstrant id terrea sulphurea elutriata & orbata ab omnino nitroso sale, quæ si per 3. vel 4. annos acri libero exposita fuerint, denuo hoc sale fecundantur. Alumen in ignem conjicitur & in cineres albos conversum paucis temporibus recipit rursus in poros suos aluminosum sal, quod etiam circa vitrioli caput mortuum valet. Verum enim vero non tantum salibus diversis inpregnata est atmosphaera, sed & sulphur ibi continetur vulgari quoad omnia simile. Demonstrant id fulgura tonitrua, quæ sulphuris inflammabilis presentiam exquisitè docent. Quod vero de natura sulphuris vulgaris sit, patet odor &c. suffocativa virtute pollens, quæ nares simili modo ut sulphuris accensi fumus ferit. Physici vulgares hujus sulphuris ortum derivant ex exhalationibus sulphuris, quod in mineris & subterraneis locis continetur; at vero nostra sententia hi admodum falluntur, sulphur enim minerale ejus est textura atque natura, ut difficillime evaporet, sed magna vi caloris imo igne opus est, ut in substantia per vapores siccos abeat in auras, tacemus ipsum solis æ-

tum etiam vehementissimum, ultra 2. vel 3. ulnas penetrare non posse in terram. Mineras vero sulphuris longe profundioris esse situs eosque saepe in inus collocari res notissima metallurgis est. Sententia itaque est D. Præsidis, ipsum sulphur vulgare non educi ex terra fontibus sed produci & generari in ipso aere, quomodo autem hoc fiat non adeo difficile conceptu est. Supponimus nempe uti verissimum, in aere sicuti in terra dari sal quoddam universale acidum analogum acido vitrioli & sulphuris, quemadmodum id vel ex eo liquet, dum cineres clavellati diu aeri expositi in sal neutrum tartaro vitriolato vel arcano duplicato simile magna ex parte secedunt. Supponimus porro ex vegetabilium & animalium genere multas oleosas sulphureas pingues resinosas particulas caloris sole in alium elevari, hæc cum acido sulphureo concurrentes & intime mixtæ ac fermentata motu intestino calido solis accedente in perfectum sulphur minerale degenerant. Nota sunt experimenta valde curiosa physico-mechanica de productione & reductione sulphuris mineralis. Primum est Boylei *vid. Chymist. scept.* ubi ex mixtione olei terebinth, & vitrioli elicuit verissimum sulphur minerale. Secundum est D. Præsidis, ubi ex opio cum spir. vitrioli commixto destillatione in retorta sublimavit in ejus collum sulphur colore, consistentia, inflammabilitate, foetore exactissime sulphuri vulgari respondens. Tertium est Dn. Stahl, qui ex tartaro vitriolato item arcano duplicato mediante carbonum pulvere produxit verum sulphuris hepar, dum nempe acidum vitrioli in terram sulphuream carbonum agit & producit sulphuris schema, relicto sale alcali, qui componebat tartarum vitriolatum cum quo ipsum sulphur

* (21) *

phur abit in hepar ex quo perfecte sulphur vulgare elici potest. Quis dubitabit itaque simili modo ex commixtione corpusculorum resinoforum, quæ in aere exuberant, cum acido universali aereo produci verum sulphur vulgare, quod inflammatum fulguris & tonitru etiam causa existit.

§. XVI.

In aere diversissimæ sunt exhalationes terreæ sulphureæ, sal quoque inest universale acidum, nullum hinc dubium, pro diversa horum commixtione, mutuaque confectione, reactione & exaltatione diversas species salium aeres corrosivas generari. Compertum est ex mechanica chymica solam partium corporearum dispositionem, configurationem adeoque texturam efficere formas, qualitates, virtutes in mixtis, adeo ut immutata textura venenum transeat in medicinam, medicamenta rursus veneni indolem sumant. Horum vero salium aereorum vehiculum sunt ros & pruina, illa enim nocturno frigore unita cum particulis humidis descendunt & ima petunt. Facilis jam est ratio quare omnis fere ros alvum stimulet atque proritet. Et chymici ex rore spiritum penetrantem metalla dissolventem eliciunt. Nudis pedibus per campos & prata rorulenta ambulare non proficuum est, pedes fiunt subinde ex eo scabri & maculis & pustulis persæpe pleni. Patet quoque ex dictis qua de causa in præcalidis regionibus Hispania, Sicilia, Hungaria, India lethiferum fere sit dormire de nocte libero in aere, præter frigus utiq; nocivum, noxia quoq; & pernicialis est roris vis. Nostra itaq; sententia est, a rore depravato & a naturali blanda indole desciscente seu corrosivo facto, quicq; per alimenta sese insinuat & etiã ore excepto subit

C 3

vitalia

vitalia pendere genesim potissimum epidemialium afflictionum certo districtu grassantium, v. gr. dysenteriae, anginae, ophthalmiae, aphtharum, inflammationum faucium, alvi fluxus, tertianae, quartanae febris, purpurae variolarum exanthematum, tussiumq; nam omnes hi morbi salis potentis corrosivi soboles sunt. Huic rori etiam adscribimus quod in certis districtibus pereant & corrumpantur subinde vegetabilia, cum alio in loco salva & illibata maneant. Caeterum si sola tempestas excessive humida vel inaequalis esset causa constitutionis morbosae epidemicae, sequeretur etiam, ut ubicunque talis constitutio aeris vigeret, similes morbi grassarentur, quod tamen non accidit, ex quo conijcimus praeter aeris qualitates primas manifestas alias salinas in subsidium vocandas. Non absone de ortu epidemiorum morborum philosophatur *Sydenham. sect. V. cap. IV. p. 219.* Verosimilius mihi videtur, hunc vel illum particulare aeris tractum effluviis repleti a minerali aliqua fermentatione, quae aerem, per quem feruntur, particulis nunc huic animalium generi, nunc alteri exitiabilibus contaminantia, morbos variis terrae affectibus appropriatos eo usque propagant, donec expiraverit subterranea illa halituum minera, quae pariter in novam, denuo fermentationem agi possit ex reliquiis nempe materiae exolefcentis.

§. XVII.

Vitiatum vero rorem judicare optime possumus ex lue rubigali quae inficit fruges easque exurit & maculis rubris obducit, porosque contrahit. Dehinc ros malignus generatur maxime post pluvias diurnas & longum humidi aeris statum, quodocunque enim vapores aquei ubertim descendunt ex aeris regione, fit, ut aestu so-

lis

lis intenso falia aerea in se magis coeuntia corrosivam acrimoniam aquirant, quod impeditur per humidos vapores in aëro adhuc retentos qui diluendo acrimoniam & cavendo intinam mixtionem benignum rorem servant. Quæ propter observatione certa constat, rores perniciosos brutis vel vegetabilibus plus videri humidis & pluviosis temporibus præcedentibus quam in siccis. Certum signum est virulenti roris, quando apes parcius melificæ vel propriis in sedibus extinguuntur vel alio migrant, Combyces quoque coacervatim pereunt, vel qui superflites sunt in ipso opificio semianimes & ignavi concidunt & maior strages pecudum visitur, quemadmodum id doctissime *Ramazzinus l. c.* monuit. Ac cicadarum obmutescencia malas temporum constitutiones prænunciari scribit *doctissimus Mercurialis de Pest. cap. 6.* qui anno 1577. observavit in agro Patavino, aut nullas aut rarissimas cicadas cecinisse, unde postea gravis subsecuta est epidemica lues.

§. XVIII.

Tandem etiam insalubria tempora æstimamus ex maxima inæqualitate & contraria constitutione aeris, ventorum, tepestarum certo anni tempore regnante, v.g. quando nimiam humiditatem siccitas & æstus aut intemperantem calorem frigus validum & rigida hyems subito excipit. Talismodi mutatio aeris per extrema corporibus valde insensa atque exitiosa est & ideo fecunda morborum genetrix. Perite *Hippocrates s. 3. aph. 1. Mutationes temporum maxime pariunt morbos & in temporibus magna mutationes frigoris & caloris & reliqua iuxta rationem hoc modo Idem in s. 3. aph. IV. In temporibus quum eadem die modo calor modo frigus sit, autumnales morbos expectare oportet.*

portet. Inæqualis circulus sanguinis excretiones turbatas post se trahit, unde ex tali temporum constitutione ubertim proveniunt catharri, coryzæ, tussis febres inflammationes, dolores, arthritidis species, alvi fluxus, spasmi & hujus generis plura. Egregius & instar omnium in hisce est laudatissimus Hippocrat. in sect. 3. aphor. qui tempora insalubria morbos parturientia ex inæqualitate & præcipiti mutatione potissimum æstimat. Quatuor aphorismi hac de re notabiles merentur non modo recenseri sed & exponi. Sunt vero II. 12. 13. & 14. Primus hic est: *Si hyems sicca & aquilonaris fuerit, ver autem pluviosum australe necesse estate febres acutas lippitudines & dysenterias fieri mulieribus magis quam viris, natura mollioribus.* Ratio aphorismi hæc est: hyems sicca & aquilonaris ob intensum frigus obstruat poros & transpiratum impedit, sanguinem densat, unde multæ fordes cum sanguine intime miscentur, succedente vere pluvioso & australi aer nimis humidum & rarefactum tonum fibrarum labefactat, hinc circulus humorum & ex eo pendentes excrementorum deturbationes segnius procedunt quare necesse est ut fordes in sanguine cumulata æstate ob fervorem intensiorem in aerem & biliosam salsedinem degenerent, quæ febres ardentes acutas, tertianam duplicem, tertianam continuam, diarrhœas febres purpuratas, lippitudines, dysenterias efficiunt in subjectis maxime humidioribus laxi & spongiosi habitus, quoniam in hisce plus colliguntur cruditates, partiumque robur invalidum est. Observationem quoque meretur aphoris. 12. ejusdem sect. *Hyems. si australis est & pluviosa clemens que sit, ver autem siccum & aquilonare, mulieres quibus partus ad ver instat ex omni occasione abortiunt, quæ vero pariunt, imbecilles & morbosos pueros pariunt,*
imbe-

imbecilles & morbosos pueros pariunt, aliis dysenteria & lippitudines maxima sunt, senioribus defluxiones brevi perimentes.
 Sub hyeme nempe tepida & humida magna colligitur, feri & excrementorum in corpore copia, superveniente, veris sicco & aquilonari statu atque natura fibras roborante & humores ad motum impellente & intus cogente, tunc in plethoricis, ut sunt gravida, fiunt abortus disruptis nempe vasculorum uterinorum oris a sanguinis impetu, infantes vero quos pariunt morbosus fiunt, propter sanguinem multis impuritatibus plenum, qui foetum debite nutrire & ipsi robur addere nequit. Aliis lippitudines, dysenteriae, catharri rheumatismi arthritides fiunt ab impuris salibus excrementiis ex transpirationis defectu congregatis & naturae vigore ad exteriora protrubatis.

§. XIX.

Sequitur apborism. 13. *si aestas sicca fuerit & aquilonaris, autumnus autem pluviosus & australis, capitis dolores ad hyemem fiunt & tusses & raucedines ac gravedines, quibusdam etiam tabs.* Fibrae enim a quibus tonus, motus & pressio sanguinis dependet, aestate nimis strictae & sensibiles evadunt. Tempore accedente pluvioso & australi accumulatur ob tonum dejectum fibrarum, succorumque subtilitatem imminutam multae humiditates sordidae in vasis, (nam semper sub tali tempore fiunt excretiones remissiores & in primis transpiratio) accedentis vero hyemis frigus constringens poros & cutim summam premens, atque a poripheria ad interiora fluida pellens causa est lymphae stagnantis, praesertim in faucibus & capite, unde catharri, coryzae, tusses, raucedines, inflammationes oris in dispositis.

fitis, pulmonum exulcerationes, capitis etiam dolores & gravedines fiunt. Constans observatio practica est, sub longo dominatu ex austro & occidente ventorum spirantium sub aere denso & præhumido, hydrargyrum in barmetro inferius hære, si subito accedit ventus borealis subnascuntur brevi coryza, tusses raucedines, odontalgia, arthritici dolores, rheumatismi cum cutis horripilatione; extremorum frigore, urinæ ardores per sepe una nocte post humidiorum tempestatem facta frigidiori & boreali visuntur hi dicti affectus.

§. XX.

Ex dictis clare intelligitur aphor. 14. Si aquilonaris & aquis expers autumnus fuerit, his qui humiditas naturas habent, & mulieribus commodus erit, reliquis vero fiunt lippitudines sicca, febres acuta & gravedines, quibusdam etiam atra bilis. Etenim humidæ naturæ vehementius patiuntur & affliguntur sub humido & tepido celo, melius vero degunt sub sicco & elastico, qui elaterem fibrarum roborat, ita enim circulus sanguinis & excretiones fiunt expeditæ. In præcalidis vero subjectis ob motum factum, intestinum auctiorem salia impura succis inexistentia evadunt acriora, unde tusses, lippitudines sicca, febres acuta &c.

§. XXI.

Tractavimus hætenus insalubritatem temporum & ex ea deduximus grassantium morborum originem, sequitur jam ut etiam brevibus indicemus ex contrariis finit salubria. Superius ostensum est, morbidas & exitiosas non modo hominibus sed & brutis imo vegetabilibus esse diu perseverantes humiditas temporum constitutiones, præsertim

tim stipatas descensu aeris maligni roris. Dicitur quoque fuit subitas mutationes aeris & tempestatum ab uno extremo in alterum non sanitati favere sed eam labefactare magnopere, jam consequitur, ex anni constitutionibus siccitates pluviosis esse salubriores, uti aureus est aphorism. Hippoc. 15. sect. 3. Deinde temporum status hi optime judicantur, ubi non mutatio tempestatum ab uno extremo in alterum observatur & quando anni tempora suam naturalem id est temperatam & constantem servant indolem, tunc salubria, sunt & morbi benigniores atque iudicatu faciliores procedunt, spectat huc eximius Hippocr. aphorif. 8. sect. 3. *In constantibus, inquit, temporibus, si tempestive tempestativa reddantur, morbi constantes & iudicatu facillimi sunt. In inconstantibus autem inconstantes & qui difficulter judicantur.* Elegans locus etiam hac de re apud Hippocratem est, qui ita scribit lib. *περὶ ἀσπ. ἀδάριον* 107. "De annis hoc tenendum, qualis annus futurus sit salubris an morbosus & si in autumno aquæ fiant & hyems sit moderata & neque valde clemens neque modum excedens frigiditate & in vere ac æstate tempestive pluat.

§. XXII.

Illud constantis observationis est, quod si annus est saluber & minus morbifer, frugifer simul & saluber est vegetabilibus, aliisque animantibus: optima messes fiunt frugum & fructuum, id quod observamus maxime si frigidum & humidum ver, ætas calida, qualem jam annum habuimus. Fructus tunc fiunt abundantissimi & bene saporati, plures modiolos replent secale & triticum, farinam dant copiosiore & salubriore, oves dant lanam optimam & carnes saporosiores sunt. Curiosum est observante D. Preside quod flores lavendulæ, spicæ, salviæ, duplicem portio-

nem olei hoc anno per destillationem dederint plus quam aliis annis, ob nullā aliam causam, quam quod solis æstus constans vegetabilium salia & sulphura melius exalter, maturet & perficiat.

§. XXIII.

Tandem optimæ constitutiones temporum sunt, quando orientales venti, puri, mixti cum septentrionalibus frequentes sunt, rariores autem australes & occidentales, utpote illi ventulant, agitant egregie aerem ipsique elasticitatem elargiuntur, hi vero levem & humidam reddendo atmosphæram eam ignavam generant, quæ ad putredinem viventium corpora apta reddit.

§. XXIV.

Tandem quædam adjiçienda videntur, quorum beneficio ex infalubribus tempestatibus oriundas afflictiones evitare possumus. Ut autem hac in re non sine ratione fundamentoque procedamus, opus maxime omnium erit, præservandi methodum dirigere secundum naturam & constitutionem temporum & inde resultantes varios noxios effectus. Dictum scilicet fuit in superioribus, infalubres esse eos annos qui pluviis & humiditatibus sædantur, deinde in quibus visitur maligni roris erosiva qualitas, vegetabilibus reliquisque animantibus noxia, posthæc ubi tempestates valde inæquales & contrariæ invicem se excipiunt. Ex prioristatu aeris ad putredinem & dissolutionem corruptivam sanguinis humorumque corpora præparantur, omnesque ii morbi incrementum capiunt, qui ex sero vel copia & qualitate peccante gignuntur, hinc videmus frequentes febres malignas petechiales putridas catharrales lentas verminosas tunc grassari. Denique hydropici, cachectici, scorbutici pejus se habent, putredi-

tredines in naturalibus in partibus in extremis capiunt incrementum, abortus mulieribus facile contingunt, graviora sunt puerperia, variolæ morbillique pessimum induunt morem. Adversus hos morbus si quis velit se defendere, sequentia sunt necessaria observatu. Primo humiditas aeris quantum fieri potest corrigenda est. *Hippocrates* eum in sinem optime usus est igne in libero aere accenso, cui tantam potestatem etiam assignat, ut eo accenso pestilentiam abigi posse statuat, comprobato hoc ipso felici cum successu Athenis: utpote ignis motu celerrimo, quo pollet, humiditates absumit & una morum & ventum parat, qui ad eventilandum aerem vappidum & ignavum, magnæ est virtutis, exhalationes quoque ex lignis vel gummatibus balsamicis emissæ virtute balsamica illum implent, ut spiritus inde haustus egregie succurrat debiliori sanguini ejusque spiritus ascentiæ. Eum quoque in sinem inconsuetis suadenda est tabaci potatio, ut nempe aer humidus corrigatur. Et quia semper aer in editioribus locis & superioribus regionibus purior existit, neque adeo densus vaporibusque plenus est ac in humilioribus locis, ideo ejusmodi tempestate humida regnante optimo consilio habitacula sunt petenda in eminentiore situ posita, satiusque est degere extra urbem ruri quam in urbibus, ubi tanta copia vaporum stagnans & ignava redditur atmosphaera. Dehinc regnante ejusmodi perniciali languidi aëris statu, corporibusque redditis imbecillibus non sine fructu temperantia in omnibus rebus maxime in victu & venere meretur commendari, nimium enim tunc maxime nocet, quando natura ad excretionem minus vigoris habet expediendas. Roborare vero naturam & sollicitare ad motus excretionesque augendas tunc maxime utile est. Non datur vero præstantius roborans ipso vino, quod bonæ or-

ta, temperatum subtile spirituosum & mediæ ætatis est, qualia sunt Rhenana, quæ omnibus in hac intentione exequenda palmam præripiunt. Horum temperans usus excitat naturam, promouet excretiones, calorem nativum fovet, omnemq; ad putredinem dispositionem depellit. Ex medicamentorum classe clara sunt hoc nomine *salia* volatilia oleosa, quæ ob blandam balsamicam naturæ amicam vim & volatile sal motus & excretiones cujuscunq; generis adjuvant, nervos roborant totamq; naturam erigunt. Purgantia sint parciora, nihilominus alvus suum faciat officium necesse est. Commodissime præbentur talia, quæ balsamica vi simul sunt instructa, cujus indolis sunt elixier proprietis cum & sine acido, pillula Ruffi, Avicennæ & polychrestæ D. Præsidis. Venæsectio fere nullius est usus, & sicut ad curationem horum affectuum, qui ex prava hac aeris constitutione oriuntur, plane inutilis est, ita etiã præservationi parum inservit. Huic rectius substituuntur diaphoretica transpirationem promoventia. Hac enim egregie purgatur sanguis a sordibus & quisquiliis superfluis. Laudem etiam merentur tincturæ alexipharmacæ bezoardicæ medicamenta ex scordio, infusa hujus herbæ & veronicæ. Præsidio etiam esse possunt balsamica ex suavissimis resinis oleisq; confecta, uti sunt elixier balsamicum D. Præsidis & in star omnium balsamum ejus liquidum dictum vitæ ad guttas aliquot inter cibos sumendum. Ejus quoq; externus usq; ad nares inungendas in os sumendum omnibus temporibus contagiosis humidis & infalubribus laudatissimus est.

§. XXV. Ordine jam provehimur ad eorum morborum præservationem, qui maxima ex parte corrosivo elemento in atmosphæram producto & cum rore in ima descendente debentur. In quam classem referimus epi-
de-

demias dysenterias diarrhæas exanthematicas varias febres, purpuratas biliosas ardentis, semiterianas, variolas morbillos, etiam tusses convulsivas ophthalmias, anginolas & putridas faucium inflammationes. Difficilis sane res est, qualitatem noxiam in tenuissimo principio radices agentem corrigere. Rara enim sunt ejusmodi alterantia, quæ ad virulentam noxiam materiam immediate per mixtionem corrigendam quippiam conferunt, sequentes vero regulæ, si earum ratio habeatur, non sine fructu erunt. Primo: fugiatur aer apertus matutino vespertinoque tempore ante orientem occidentemque solem, inprimis circa & post æquinoctia solstitiumque æstivum, secundo: nulli fructus assumantur nisi probe prius absterfi coricibusque nudati, tertio: liberior usus sit infusorum cum aqua salubri factorum, ut a credo in sanguinde eluatur & emunctoriorum princeps transpiratio aperta servetur, quo exhalare si quæ hausta fuerint, peregrina partes possint, quarto: fructuum autumnalium parcissimus sit usus, temperatâ vero diaphoretica & & edulcorantia tunc temporis utilia sunt.

§. XXVI. Ex intemperato & inæquali aere subitaque tempestivum mutatione nascuntur coryzæ, tusses, rheumatismi dolores, pleuristici inflammationes varii generis febres tertianæ quartanæ catharrales alvi fluxiones. Tunc bonum ac utile est æquali semper vestitu velari & omnem excessivum aerem, quantum fieri potest, vitare, in publicum non prodeundo: si status adest plethoricus circa æquinoctia mittendus est sanguis, postea diaphoreticis & infusis calidis spiracula cutis aperta maneat: temperantia vero ad omnes arcendos epidemicos morbos est optimum remedium. Hæc sunt quæ de annis insalubribus commentari & de origine morborum epidemiorum in medicum proferre hac vice placuit. Deo dicimus laudes atque gratias immortales pro præstito auxilio.

Clarissimo Dn. CANDIDATO

S. P. D.

P R Æ S E S.

Pervulgata vox est: *Medicum oportet esse Politicum.* Quod dictum plures in improbum trahunt sensum, & talem intelligunt hominem, qui scit dissimulare, aliis imponere, fraudes artesque subtiles machinari, & ex aliorum infamiam gloriam sibi quarere. Tales impii sunt politici, quolibet

rum exemplum gravissimus Autor Tacitus in Æl. Sejano libr. IV. vivis nobis coloribus exprimit his verbis: *Corpus illi laborum tolerans, animus audax, sui obtegens, in alios criminator: juxta adulatione & superbia: palam compositus pudor, intus summa adipiscendi libido ejusque causa modo largitio & luxus, sapius industria ac vigilantia haud minus noxie parando regno finguntur.* Deforme hoc vitium est, summaque malitia his pravis artibus ex aliorum incommodo commodum utilitatemque sibi parare. Et quemadmodum a bonis & piis mentibus alienum est hoc vitium: ita maxime affine iis, qui & Deum & honesta omnia nihil æstimant. Tantum vero abest ut medicus talis esse debeat, ut potius laudato dicto ad illam adspiret politicam necesse sit, quæ prudentiæ virtutisque moderatrix est, ut decenti ordine & tempore modoque omnia fiant, ita maxime decet medicum, qui cum tot diversæ indolis animique hominibus conflatur medicinamque iis faciat. Hic ut prudentia semper effulgeat in negotiis suis opus est. Debet enim sæpe scire simulare, silentio obtegere res, patienter multa ferre, vulgi & cæterorum medicorum impetus & judicia perversa sustinere, animi sententiam suspendere, connivere, mala incurabilia non tangere, pecuniam in loco & tempore spernere, & omnibus se inferiorem præbere. Laudo itaque & æstimo præter ingenium sagax in philiatris, ut prudenter cum hominibus conversari & agere discant, varioque rerum usu per peregrinationes etiam sibi id comparent, quo deinde tanto meliore fine potiantur. Te Clarissime Dn. Candidate a plurimis jam annis novi & præter sagax & promptissimum, quo vales, ingenium, maxime in Te approbavi, quod non semper domi residere, neque tricas futiles & inutiles animo volvere statueris, sed cum hominibus agere, peregrinari & eorum studiis inservire allaboraveris. Laudo simul generosum illum impetum, quo in medicinam resque curiosas latus fuisti, laudo, quod maturare studia inque perfectionem ea adducere, nec immature honores in arte nostra inire volueris. Macte igitur hac Tua virtute & eruditione & jamdudum promeritos honores ex voto capeffe, felicemque medendi artificem patriæ agrotisque salutarem, cognati acceptam Temet approba. Quæ de causa Divinum Numen & secundissimam fortunam Tibi intentissime apprecor. Vale!

vd 18

ULB Halle
003 890 414

3

sb.

inches
Centimetres
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

56.

24.

80.

1705

22

SOLENNIS MEDICA,
DE

OPORIBUS INSALU- RIBUS,

Quam
MAGNIFICENTISSIMO,
PO WILHELMO,
RUSSIÆ PRINCIPE ET MAR-
BRANDENBURGICO,
RÆS I D E
CO HOFFMANNO,
& Professore Regio,
ADU DOCTORIS
Septembr. a. MDCCV.
ditorum examini submitte
HENRICUS GRÆTZ,
Dessâ-Anhaltinus.

MAGDEBURGICÆ,
pīs ZEITLERIANIS.

1705